

Павленко В.В. Розвиток креативності школярів у позакласній навчальній діяльності в освітніх закладах Польщі / В.В. Павленко // Проблеми освіти: Наук-метод. зб. / Інститут модернізації змісту освіти МОН України. – Київ, 2016 с. – Вип.86. – С. 414–423.

УДК 372.4(475)

В.В. Павленко

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

**Розвиток креативності школярів у позакласній навчальній діяльності в
освітніх закладах Польщі**

У статті розроблена модель процесу розвитку креативного потенціалу учнів у позакласній навчальній діяльності, яка складається з мотиваційного, операційно-діяльнісного та рефлексивно-оцінного етапів. У ході аналізу програми «Teatrzklasq» виділено чинники, які збільшують та зменшують креативний потенціал учнів. Проаналізовані етапи розвитку креативності в межах проекту «мовного портфеля»: розуміння, застосування, аналіз та синтез.

Ключові слова: креативність, розвиток креативності, креативний потенціал учнів, проект «мовний портфель», позакласна навчальна діяльність.

Позакласна навчальна діяльність в освітніх закладах Польщі розглядається як одна з головних ланок безперервної освіти в системі навчання всебічно розвиненої особистості, найповнішого виявлення та розвитку її задатків та здібностей, створення умов для розвитку й підтримання талантів та обдарувань у галузі науки, техніки, мистецтва тощо.

Креативність школяра не є статичною, а неодмінно розвивається на загальному тлі розвитку особистості і проявляється як у навчанні, так і в позакласній навчальній діяльності – ліпленні, малюванні, конструюванні, в різних видах прикладного мистецтва, художньої самодіяльності, в посильних видах

праці. При цьому позакласна навчальна діяльність дає широкі можливості в пошуку нового, прояву самостійності, вибору задуму і його втілення, ступеня творчої переробки зразків, увведення нових технологій і методів роботи, оригінальності результатів виконаної роботи.

Сучасна наука досліджує креативність з різних поглядів, а саме: визначають її місце в структурі особистості, рівень усвідомлення проявів креативності, а також джерела та умови розвитку цієї якості. Наприклад, Дж. Гілфорд визначає креативність як здатність індивіда створювати нові знання й формувати нові навички.

Проблемі креативності школярів присвячені праці **польських учених**, а саме таким аспектам, як:

особливості характеру креативних школярів: Л. Бандура (L. Bandura), І. Божим (I. Borzym), А. Гуральський (A. Góralski), Б. Дирда (B. Dyrda), М. Партика (M. Partyka);

навчання та виховання креативних школярів: Д. Екерт-Олдройд (D. Ekiert-Oldroyd), Я. Лащик (J. Łaszczyk), Т. Менчковська (T. Męczkowska), Я. Швемін (J. Szwemin), В. Конаткевич (D. Konatkiewicz), Е. Янович (J. Janowicz), В. Квятнова (W. Kwiatniowa), Т. Левовицький (T. Lewowicki), С. Мешальський (S. Mieszalski), А. Наласковський (A. Nalaskowski), С. Палка (S. Palka), Ю. Савінський (J. Sawiński);

підготовка вчителя до роботи з креативними учнями А. Гуральський (A. Góralski), Д. Екерт-Грабовська (D. Ekiert-Grabowska), Я. Лащик (J. Łaszczyk), Д. Наконечна (D. Nakonieczna), В. Панек (W. Panek), Й. Чесліковська (J. Cieślukowska).

Мета статті—розробити модель розвитку креативного потенціалу школярів у позакласній навчальній діяльності.

У позакласній навчальній діяльності особливо яскраво розкриваються природні потреби школярів, формується предметно-перетворювальна

компетентність зокрема, в активній діяльності. Позакласна навчальна діяльність дає змогу дітям виступати в нових соціальних амплуа, займати ролі, які відрізняються від ролі учня, тобто це особливе середовище, де школярі можуть задовольняти особистісні потреби в самоперевірці, самооцінюванні власного «Я».

Проведення позакласних занять стимулює дітей до навчання в школі. Тим самим учені збагачують свої знання та навички в галузі театрального, літературного та художнього мистецтва.

Для прикладу розглянемо один із навчальних закладів м. Кракова – Краківську державну школу № 1 Комісії народної освіти. Для аналізу взято позакласний урок музично-театрального мистецтва.

Реалізація цього заходу **«Teatrzklasa»** може проводитись як під час загального навчального процесу на уроках польської мови, мистецтва, музики, мистецької діяльності у формі театральних, художніх та наукових гуртків, так і під час позакласних занять. У рамках позакласної навчальної діяльності мають місце різні види творчої роботи, наприклад, діти готують театральні постановки, працюють з формами читання літературних текстів, слухають жанри музики, проводять конкурси та фестивалі і беруть у них участь. Залучившись підтримкою та допомогою батьків, багато шкіл Польщі організовують поїздки для учнів у театри й кіно, музеї та храми.

Основна мета позакласної навчальної діяльності – навчити дітей розуміти, що таке театр, аналізувати й робити висновки з різних сторін досвіду, розвивати гуманістичну мотивацію, засновану на власних думках і знаннях, прогнозувати наслідки прийняття нестандартних рішень, передавати учням систему загальнолюдських цінностей через пізнання культури і традицій країни.

Запропонована серія літературних і театральних заходів є відповіддю на необхідність збагатити освітній рівень школи. Програма **«Teatrzklasa»** сформована для учнів 7 – 9 класів (гімназія) і реалізується впродовж навчальних років.

Зміст програми здійснюється в рамках позакласних уроків.

Програма «Teatrzklasa» розроблена на основі змісту освітніх програм Польщі: польська мова-PG-1/2011, арт-PG-12/2011, PG-13/2011 музика-, уроки художнього мистецтва-PG-19/201 і 1 20/2011. Програма керується принципом регулярності та розподілу труднощів у естетичному розвитку дітей [7].

Участь у позакласних заходах дає учням можливість розвивати креативність у сфері театру, драматичного мистецтва, художнього мистецтва, музики, реклами та ін. Основою креативної грамотності є різні типи театральних імпровізацій.

На уроках польської мови учні отримують базові знання з історії театру, вивчають роботи відомих художників, акторів, типи форм драми як літературного твору, розвивають *креативну грамотність*, створюючи літературні огляди, звіти, статті, критичні тексти та ін., в результаті чого набуває відповідних компетенцій: стає активним, свідомим і критичним [3, с. 154].

Програма «Teatrzklasa» ставить завдання, пов'язані з шоу-театром. Діти виготовляють плакати, запрошення, брошури для театральних вистав, що позитивно впливає на розвиток креативності. Уроки музики здійснюються на основі теми музичного театру: опера, оперета, мюзикл тощо. Учні, які захоплюються театром і кіно, протягом навчального року готують театральні вистави. У рамках цієї програми діти розвивають свою креативність під час виготовлення театральних декорацій, костюмів, масок, ляльок, елементів декору, добору звукових ефектів.

Програма «Teatrzklasa» висуває такі цілі [6]:

Загальні цілі:

- ✓ регулярний контакт із мистецтвом театру та всіма його складовими;
- ✓ розвиток індивідуальних здібностей, інтересів та креативності;
- ✓ створення атмосфери довіри та відповідальності, розвиток командного духу та співпраці в колективі;
- ✓ заохочення до творчої діяльності, що забезпечує емоційні та естетичні переживання, дозволяє презентувати свої креативні ідеї, підготуватись до участі в

конкурсах і театральних виставках;

- ✓ сформулювати самооцінку учня;
- ✓ виробити звичку й мотивацію учня щодо свідомої участі у творчих

проектах.

Конкретні цілі:

- ✓ надати найбільш важливі факти, які стосуються історії театру; загальнотеоретичні знання про театр і його значення;
- ✓ навчити правильно та виразно читати, формулювати та виражати свої думки;
- ✓ навчити правильно застосовувати інтонацію, керуватись модуляцією голосу і сценічною жестикуляцією;
- ✓ виробити мотивацію до роботи в команді, розвивати креативну уяву;
- ✓ створити умови для розвитку талантів театру, образотворчого мистецтва та вокалу;
- ✓ розвивати естетичні смаки;
- ✓ формувати позитивні риси характеру, такі, як толерантність, доброта, відкритість, повага, відповідальність, працьовитість, чесність;
- ✓ виховувати театральний інтерес учнів;
- ✓ виховувати вміння налагоджувати взаємини з товаришами та вчителями.

Методи роботи: метод проекту; методи активізації; мозковий штурм; імпровізація та ін.

Досягнення учнів:

- ✓ правильна вимова та сценічна жестикуляція;
- ✓ планування роботи та моніторингу креативних театральних проектів;
- ✓ здатність до самопрезентації та презентації групи;
- ✓ здатність до імпровізації та вміння виконувати певні ролі;
- ✓ обізнаність і здатність контролювати свої емоції;

- ✓ свідомо участь у культурному житті школи та країни в цілому.

Досягнення групи:

- ✓ створення гармонійної групи за інтересами та смаками;
- ✓ організація та проведення театральних і шкільних свят;
- ✓ організація музичних конкурсів;
- ✓ діти беруть участь у театральних оглядах;
- ✓ презентація учнівських креативних досягнень у школі;
- ✓ підготовка матеріалів, що пропагують шоу: дизайн плаката,

виготовлення оригінального запрошення.

Оцінка досягнень у ході реалізації педагогічної програми «Teatrzklasa»:

1. Оцінка програми «Teatrzklasa» здійснюється регулярно, беручи до уваги поведінку учнів.

2. Учні представляють самостійні креативні вироби мистецтва й театральні постановки.

3. Діти беруть участь у фестивалях, конкурсах та театральних виставках.

4. У кінці кожного дня, під час засідання, учасники підсумовують діяльність минулого дня, аналізують характер проведеної роботи, обговорюють сильні та слабкі сторони.

5. Після обговорення керівник виставляє кожному учневі оцінку для подальшої мотивації розвивати свій креативний потенціал [5].

Щоб розвивати креативність школярів, використовують такі **методи** й прийоми, як створення ситуації емоційного переживання, ситуації успіху, ситуації вибору, метод проектів, метод відкриття, метод співпраці, метод креативного вирішення проблеми, а також різні види *розвивальних технологій*.

Щоб розвинути креативний потенціал учнів учителі Польщі розробили низку **форм та засобів**, наприклад, ігри та різні заходи, використання інтерактивної дошки та інших мультимедійних засобів.

У ході аналізу програми «Teatrzklasa» виділено **чинники**, які *збільшують*

(використання різноманітних ігор, матеріалів, які розвивають мовну образність, прояв індивідуальності, свобода слова, підтримка зі сторони батьків та вчителів) і *зменшують* креативний потенціал учнів (розмірковування батьків стосовно матеріального успіху, невизнання батьками дитячих потреб, фокусування уваги на оцінках, а не на розвитку особистості дитини).

Приєднання України до Болонського процесу в європейській системі освіти, тобто до реформи інтернаціоналізації освіти, позначилось і на викладанні іноземної мови. Своєрідним виміром міжкультурних контактів став процес розробки проекту **«мовного портфеля»**.

Проект «мовний портфель» дозволяє учням побачити свої успіхи, оцінити їх, порівняти з цілісною системою рівнів володіння мовами. Мовні портфелі створюються для різних груп учнів відповідно до їхнього віку. Групою фахівців лінгвістичної лабораторії м. Києва разом з МОН України розроблено мовний портфель, адресований учням молодших класів (1 – 4).

Європейський проект «мовний портфель» має три розділи: мовний паспорт, мовна біографія, досьє. Один із розділів мовного паспорта – «Що я вже можу?». Учні аналізують свої досягнення: я можу назвати своє ім'я, запитати в когось, що він любить, розповісти, де я живу, щось попросити, спитати, як справи, прочитати листівку, написати своє ім'я, вік та адресу. Цей аналіз приносить учням задоволення від отриманих результатів, підштовхує їх до постановки перед собою власних цілей, яких вони можуть досягти, до креативної діяльності. Досьє включає учнівські роботи: отримані чи написані листи та листівки, проекти, фоторепортажі зі стислим коментарем, касети та ін.

Розвиток креативності в межах проекту **«мовного портфеля»** відбувається у кілька етапів: *розуміння, застосування, аналіз та синтез*.

На етапі *розуміння* вчитель дає учням такі завдання: перефразуйте, упізнайте, опишіть, знайдіть, повідомте. На етапі *застосування* учень розв'язує задачу, застосовуючи свої знання та вміння: візьміть інтерв'ю, розіграйте,

інсценізуйте, проілюструйте. На етапі *аналізу* завдання можуть бути такими: поділити інформацію на частини, знайти відмінності, поставити запитання, скласти план, обговорити. На етапі *синтезу* завдання такі: запропонуйте, складіть, розташуйте, сплануйте. Учень розв'язує завдання, зводячи інформацію в цілість купи, що потребує креативного мислення.

Успішність реалізації зазначених вище етапів розвитку креативності залежить не лише від учителя. Цьому допомагають підручники з іноземної мови, зокрема англійської. Підручники британських видавництв є для нас дуже корисними не лише тому, що вони написані носіями мови, хоча, звичайно, у цьому полягає їхня головна цінність. Вони розроблені так, що дітям цікаво з ними працювати. У цих підручниках наявні в достатній кількості завдання, які навчають дітей не лише іноземної мови, а і креативності саме за чотирма вказаними вище етапами. Ці підручники є справжніми помічниками вчителів і другом дітей.

У сучасній практиці позакласної навчальної діяльності в польських та українських школах широко використовується **метод проектів**, як один з креативних методів навчання, який передбачає опертя на творчість школярів, заохочення їх до дослідницької діяльності, дозволяє реально інтегрувати різні навчальні предмети, використовувати різні режими роботи учнів, організовувати навчання в співпраці.

В основу методу проектів покладено ідею, яка становить суть поняття «проект», Метод прагматично спрямований на результат, який досягається після розв'язання тієї чи іншої практично або теоретично значимої для підліткової аудиторії (*польська гімназія та середня українська школа*) проблеми. Важливо, що результат, отриманий у ході роботи над проектом, учень підліткового віку може побачити, осмислити й використати в реальній практичній діяльності. Проект цінний тим, що в ході його виконання школярі вчаться самостійно здобувати інформацію, отримуючи знання й досвід пізнавальної та навчальної діяльності, збагачуючи при цьому свою духовно-ціннісну сферу.

Для ефективного практичного використання методу проектів у позакласній навчальній діяльності слід користуватись основними принципами проектної роботи:

1. Проблемність. Визначення й розв'язання актуальних проблем самими підлітками – це спонукальний мотив для інтелектуальної діяльності, яка, у свою чергу, є необхідною умовою навчального процесу.

2. Варіативність. Варіативність визначається вільною, а отже, самокерованою формою побудови проекту, тобто підліткові надається повна самостійність під час роботи над проектом.

3. Когнітивність. Когнітивний підхід у навчанні передбачає не нав'язувати, а допомогти народитися розвинутих певній ідеї. Саме робота над проектом створює такі потреби, які стимулюють інтерес до навчання, процес дослідницький та експериментаторський.

4. Наявність інтересу до навчального процесу. Як свідчить досвід, учні засвоюють набагато більший обсяг матеріалу, якщо процес навчання їм подобається.

5. Особистісний чинник. У ході реалізації проекту учні отримують широкі можливості, щоб думати, говорити про себе, свої внутрішні відчуття, інтереси, життєві пріоритети й цінності, що, у свою чергу, активізує спілкування в групі.

6. Адаптивність. Цей принцип відображає системну вимогу відповідності елементів системи зовнішнього й внутрішнього середовища самій системі. На практиці реалізація цього принципу полягає в тому, що перед учнями ставляться проблеми, які адаптовані до їхніх інтересів, а також до освітнього рівня, на якому перебуває учень [2, с. 9 – 12].

Дослідники (Л. Байдурова, І. Зимна, Т. Шапошніковата ін.) виділяють специфічні переваги проектного методу:

- метод проектів характеризується високою комунікативністю й

активним включенням учнів у навчальну діяльність;

- кожен учень приймає особисту відповідальність за просування в навчанні;
- робота над проектом поєднується зі створенням міцних знань учнів;
- використання методу проектів дозволяє створити умови для розвитку креативності, оскільки він розвиває активне самостійне мислення й учить дитину не просто запам'ятовувати й відтворювати знання, а й уміти застосовувати їх на практиці;
- процес роботи над проектом стимулює діяльну активність учнів.

Педагоги Л. Байдунова й Т. Шапошнікова, ґрунтуючись на практичному досвіді застосування методів проектів, відзначають, що він дозволяє формувати творчу атмосферу, організовувати активний пізнавальний процес, до якого долучається кожен учень. У процесі оволодіння культурою виконання проектного завдання учні вчаться креативно мислити [1, с. 5 – 10].

Саме особистісно-орієнтована концепція навчання якнайкраще втілюється в методі проектів, коли вчитель не нав'язує вибір об'єктів вивчення та їх інтерпретацію. Він організовує, спрямовує, коригує в цьому контексті весь навчальний процес, ураховуючи інтереси учня, рівень його знань і умінь. Функції вчителя – створення сприятливого клімату в позакласній навчальній діяльності, забезпечення необхідної мотивації в навчанні й поведінці. А взаєморозуміння, педагогічна підтримка й турбота передбачають єдність головних цілей учасників спільної діяльності, співробітництво й діалог учителя та учня. Професійний рівень і педагогічна майстерність учителя виявляються в умінні створювати умови для ціннісного саморозвитку учнів.

Розглянемо етапи моделі розвитку креативного потенціалу школярів у позакласній навчальній діяльності. Складовою частиною позакласної навчальної діяльності є ігри. Найбільшою популярністю серед учнів користуються такі

історичні ігри, як «Щасливий випадок», «Зірковий час» та ін. Наведемо фрагмент авторської навчальної технології на прикладі теми «Життя видатних людей».

I. Мотиваційний етап передбачає формулювання мети гри: познайомити з діяльністю видатних діячів історії та їхньою роллю в прогресивному розвитку людства; учити школярів оцінювати роль колективу в спільній діяльності; викликати інтерес до отримання знань. Ухвалення інструкції щодо проведення гри включає формування двох команд, уболівальників, журі та ведучого. Також заздалегідь визначається «темна конячка». При підготовці до гри школярі читають книги із серії «Життя видатних людей», визначаючи можливості кожного учасника.

Велике місце в позакласній роботі займає дослідницька діяльність учнів. Мотиваційний етап при організації дослідницької роботи учнів полягає в тому, що вибираються найбільш актуальні теми для дослідження. До таких можна віднести дослідження учнів з теми «Чи є життя на Марсі?» та ін.

Обов'язковим пунктом цього етапу є визначення мети, завдань, новизни, практичної значущості дослідження. Таким чином, мотиваційний етап відображає попередню роботу вчителя та учнів із розвитку креативного потенціалу в позаурочній навчальній діяльності.

II. Операційно-діяльнісний етап при проведенні ігор відбивається в самому ході гри, де кожен учасник виступає як артист, як неповторна індивідуальність.

Робота над дослідницьким проектом за заздалегідь складеним планом – це і є операційно-діяльнісний етап, який вимагає великого терпіння, творчих можливостей і сил.

III. Рефлексивно-оцінний етап присвячується підведенню підсумків і нагородженню переможців.

Рефлексивно-оцінний етап полягає в тому, що дослідна діяльність школярів завершується виступом учня на науково-практичній конференції, де найбільш

результативні учні нагороджуються дипломами, цінними подарунками, що в підсумку є показником креативного потенціалу учнів.

Узагальнюючи описане вище, можна констатувати, що:

1. Робота з розвитку креативного потенціалу учнів вимагає відучителя творчого підходу до вивчення термінології, використання в процесі навчання викладу творів, творчого опису історичного портрету особистості, а також творчого застосування оригінальних текстів з інших мов і матеріалів періодичної преси.

2. Великий ефект у позакласній навчальній діяльності в школі мають ігри та учнівська науково-дослідна діяльність, як складові компоненти моделі розвитку креативного потенціалу учнів.

Розроблена нами модель процесу розвитку креативного потенціалу учнів у позакласній роботі має такий вигляд (див. табл. 1).

Складовою частиною позакласної роботи є ігри. У моделі розвитку креативного потенціалу учнів іграм відводиться значне місце. Л.С. Виготський, Д.Б. Ельконін виділяють такі види гри:

✓ *Гра-розвага* – це гра, у якій повністю відсутній сюжет. Її мета – розважити, розвеселити учасників.

✓ *Гра-вправа* – відсутній сюжет, але переважають фізичні дії, де однакова дія повторюється кілька разів.

✓ *Сюжетна гра* – є ігрові дії й уявна ситуація.

✓ *Процесуально-наслідувальна гра* – відтворення дій або ситуацій, які спостерігають школярі [4, с. 12].

До цих ігор ми додаємо творчі історичні ігри, які відображають різні історичні події з життя народів. Ми вважаємо, що в ході гри знаходять відображення фактори об'єктивної реальності. Одним із завдань є вплив історичних ігор на розвиток креативного потенціалу учнів. Компонентом моделі в аспекті позакласної роботи є дослідницька діяльність учнів. Ця робота відображає

всі етапи моделі розвитку креативного потенціалу учнів і допомагає простежити результативність роботи.

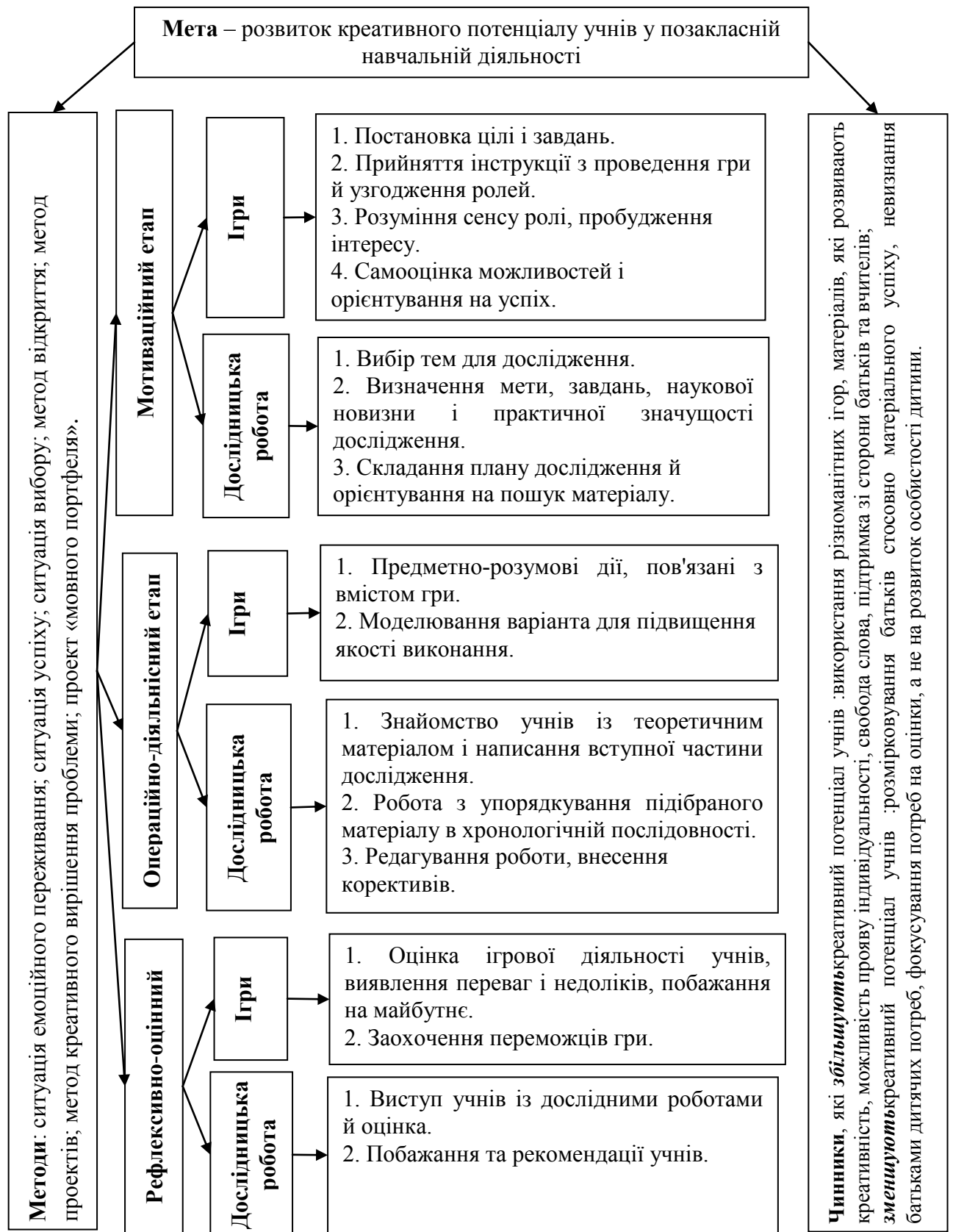

Рис.1 Модель процесу розвитку креативного потенціалу учнів у позакласній діяльності

Отже, розроблена нами модель процесу розвитку креативного потенціалу учнів складається з мотиваційного, операційно-діяльнісного та рефлексивно-оцінного етапів, у які вдаловписуються як традиційна, так і інноваційна форми навчання. Підсумком мотиваційного етапу є отримання учителем повної інформації про ступінь виконання домашнього завдання учнями. Операційно-діяльнісний етап забезпечує рівне засвоєння досліджуваного матеріалу шляхом усвідомленого виділення навчальних дій. Рефлексивно-оцінний етап дозволяє розвивати самооцінку і творчу самостійність учнів. Модель процесу розвитку креативного потенціалу учнів може бути використана і в позакласній навчальній діяльності в школі.

Література

1. Байдурова Л. А., Шапошникова Т. В. Метод проектов при обучении учащихся двум иностранным языкам // Иностранный язык в школе. – 2002. – № 1. – С. 5 – 10.
2. Зимняя И. А., Сахарова Т. Е. Проектная методика обучения английскому языку / И. А. Зимняя, Т. Е. Сахарова // Иностранный язык в школе. – 1991. – № 3. – С. 9 – 12.
3. Павленко В. В. Развитие креативности младших школьников как педагогическая проблема / В. В. Павленко // Проблемы освіти: Наук-метод. зб. / Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України. – Київ, 2015 с. – Вип. 85. – С. 152 – 158.
4. Павленко В. В. Технологія розвивального навчання Д. Б. Ельконіна – В. В. Давидова / В. В. Павленко // Історичні аспекти, сучасний стан і перспективи розвитку системи дошкільної і початкової шкільної освіти: збірник науково-методичних праць / за заг. ред. О. О. Максимової, М. А. Федорової. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. – 378 с. – С. 11. – 14.
5. Nęcka E. Proces twórczy i jego ograniczenia / E. Nęcka. – Kraków : Oficyna Wydawnicza Impuls, 1995.

6. Siedlecki A. Sekrety techniki aktorskiyi / A. Siedlecki. – Rzeszów, wyd. FOSZE, 2007.

7. Węglińska M. Jak przygotować się do lekcji / M. Węglińska. – Kraków: Impuls, 1998.

Pavlenko Vita Pupils' Creativity Development during Extracurricular Learning Activity in the Educational Institutions of Poland

The process model of pupils' creative potential during extracurricular learning activity which consists of such stages as motivational, operational activity and reflexively evaluative is established in the article. In the course of programme analysis of «Teatr z klasą» the main factors which increase or decrease pupils' creative potential are highlighted. The author analyses the stages of creativity development within the framework of the «language portfolio» project, such as understanding, usage, analysis and synthesis.

Key words: creativity, creativity development, pupils' creative potential, «language portfolio» project, extracurricular learning activity.

Павленко В. Развитие креативности школьников во внеклассной учебной деятельности в образовательных учреждениях Польши

В статье разработана модель процесса развития креативного потенциала учащихся во внеклассной учебной деятельности, состоит из мотивационного, операционно-деятельностного и рефлексивно-оценочного этапов. В ходе анализа программы «Teatr z klasą» выделены факторы, которые увеличивают и уменьшают креативный потенциал учащихся. Проанализированы этапы развития креативности в рамках проекта «языкового портфеля»: понимание, применение, анализ и синтез.

Ключевые слова: креативность, развитие креативности, креативный потенциал учащихся, проект «языковой портфель», внеклассная учебная деятельность.